

WOODY ALLEN

BEZ PEŘÍ

CHARAKTERISTIKA UMĚleckého TEXTU

O mládí a stáří

Pravou zkouškou zralosti není věk, ale to, jak zareagujete, když se probudíte na ulici v centru a na sobě máte jen spodky. Co záleží na letech, obzvlášť když vám nezvyšují činži? Důležité je mít na paměti, že každé životní období má něco do sebe, zatímco po smrti stěží najdete vypínač. Hlavní potíž se smrtí souvisí se strachem, že neexistuje posmrtný život. To je deprimující myšlenka, hlavně pro ty, kdo se pracně oholili. Vlídne rovněž obava, že posmrtný život je, ale nikdo nebude vědět, kde se koná. Ke kladům smrti patří, že je to jedna z věcí, které lze snadno udělat vleže.

Řekněte sami – je stáří opravdu tak hrozné? Není, pokud jste si pečlivě čistili zuby! A proč neexistuje nějaký tlumič bránící nezadržitelnému stáří? Anebo aspoň slušný hotel v centru Indianapolis? Ach jo...

Nejlepší je zkrátka chovat se tak, jak se na váš věk sluší. Je-li vám šestnáct či méně, snažte se nezplešatět. Pokud je vám ovšem přes osmdesát, patří k dobrému tónu šourat se ulicí, svírat hnědý papírový pytlík a mumlat: „Císař mi ukradne motouz.“ Pamatujte si, že vše je relativní – anebo by mělo být. Ne-li, musíme začít od začátku.

(ALLEN, Woody. *Obhajoba šílencova*. Praha: Argo, 2018)

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je z povídky Rané eseje

Výbor z Allenových zápisníků – krátké zápisky převzaté z fiktivního deníku, zmínky o svatbě s dívkou W., o sebevraždě apod.

Zamyšlení nad parapsychickými jevy – vypravěč představuje několik příběhů, které obsahuje kniha *Baf!* Doktora Osgooda Mulforda.

Průvodce některými méně známými balety – stručný děj pěti smyšlených baletů s dadaistickými a nonsensovými prvky

Nalezené rukopisy – úryvky z biblického textu, psané formálně archaicky, obsahově moderně.

Děvka z Mensy – vypravěč je detektiv, který pátrá po dívce, která se za peníze baví s klientem o zvoleném intelektuálním tématu. Postupně odhalí celou skupinu dívek, které za peníze poskytují tyto služby.

Rané eseje – pět krátkých esejí na různá téma

Stručný, leč šikovný návod k občanské neposlušnosti – vypravěč radí, jak správně demonstrovat nebo držet hladovku.

Změřte své síly s inspektorem Fordem – vypravěč převypráví několik kriminálních příběhů, za nimiž následuje vysvětlení, jak ke zločinu došlo.

Irský génius – vysvětlení motivů, které se objevují v poezii básníka Seana O’Shawna a úzce souvisí s jeho životem.

Bájně příběhy a mytická zvířena – krátké popisy neexistujících zvířat

Toliko šeptem... fakt šeptem – vypravěč rozvíjí teorii, kdo je autorem Shakespearových her, a celou problematiku pseudonymů.

Kdyby byli impresionisté dentisty – dopisy zubaře Vincenta (van Gogha) jistému Theovi, kterému líčí, jak vrtají zuby jeho kolegové (Monet, Gauguin) a že své ucho daroval jisté Claire, své pacientce.

Žádný kaddiš za Weinsteina – vyprávění o životě Ikey Weinsteina, který je rozvedený Žid a jehož žena Heriet je sexuálně mnohem aktivnější.

To byly časy – barová tanečnice Flo vypráví své osudy.

O původu slangu – vypravěč vysvětluje, jak vznikla různá úsloví, například *to bylo maso nebo dávat si do nosu*.

- **téma a motiv**

téma: stáří

motivy: smrt, věk, ironie

- **časoprostor**

prostor: Není určený, jde o zamýšlení.

čas: Není určený, jde o všeobecné zamýšlení.

- **kompoziční výstavba**

Soubor *Bez peří* se skládá z 15 textů, které spolu nijak nesouvisí.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, soubor povídek

- **vypravěč**

esej *O mládí a stáří* – mluvčí, který oslovouje čtenáře

- **postava**

esej *O mládí a stáří* – pouze vypravěč

- **vyprávěcí způsoby**

vypravěčův monolog

- **typy promluv**

vypravěčova přímá řeč

přímá řeč „Císař mi ukradne motouz.“

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

řečnická otázka *Co záleží na letech, obzvlášť když vám nezvyšují činži?*

ustálené spojení slov *mít na paměti, posmrtný život*

nedořečenost *Ach jo...*

neologismus *nezplešatět*

expresivní vyjádření *šourat se*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

epiteton *nezadržitelné stáří*

- jazykový humor

- lehký a nadčasový vyprávěcí tón

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

- 2. polovina 20. století až doposud

Woody Allen (* 1935)

- vlastním jménem Allen Stewart Konigsberg – židovský původ
- filmový režisér a scenárista (tvůrce autorských filmů), dramatik, spisovatel, klarinetista (amatér), herec, komik
- držitel 4 filmových Oscarů
- Američan, narozen v New Yorku, matka účetní, otec rytec drahokamů a číšník
- rodiče se hádali, s matkou si nerozuměli
- navštěvoval židovskou školu, byl oblíbený, hrál basketbal a baseball
- začínal v 16 letech jako scenárista v NBC, psal gagy pro komiky – od té doby používá jméno Woody Allen (pseudonym podle jazzmana Woodyho Hermana)
- pracoval také jako stan-up komik, byl i úspěšný televizní komik
- třikrát ženatý, jeho třetí manželka Soon-Yi je adoptivní dcera jeho tehdejší partnerky, herečky Mii Farrow
- má dvě adoptivní děti
- miluje jazz, používá ho i ve svých filmech, hraje s kapelou New Orleans Jazz Band (v r. 2008 vystupovali v Praze)
- režie: hlavně komedie s prvky parodie, typický humor a autobiografické prvky, např. *Všechno, co jste kdy chtěli vědět o sexu (ale báli jste se zeptat)*, *Anne Hallová*
- od 19 let psal scénáře pro televizní pořady, časopisecké povídky a divadelní hry
Nepijte vodu – hra, téměř 600 repríz, zfilmovaná
Zahráj to znova, Same – hra, broadwayský hit, hrál v ní, také zfilmovaná
Vyřídit si účty, Bez peří, Vedlejší účinky, Čirá anarchie – povídkové knihy

- **literární / obecně kulturní kontext**

Americká literatura 2. pol. 20. století, současná americká literatura

Anton Myrer (1922–1996)

- 3 roky sloužil u námořnictva v Pacifiku
- příše o Americe třicátých let a o druhé světové válce
- Poslední kabriolet* – román o generaci, která zažila druhou světovou válku

Joseph Heller (1923–1999)

- satirický novelista, psal satiry, novely, dramata
- nejdříve pracoval v reklamních agenturách a věnoval se psaní
- roku 1975 profesor literatury City College
- v jeho dílech se odráží vlastní zkušenosti
- jeho díla kritizují válku, zesměšňují válečnou mašinérii, kritizují válečná nařízení a postupy
- dílo: *Něco se stalo* – románový monolog z amerického prostředí 60. let
- Hlava XXII* – satirický válečný román, *Zavíráme* – pokračování románu Hlava XXII

Norman Mailer (1923–2007)

- [mejlr], spisovatel a novinář – autor reportáží a reportážních románů
 - účastník bojů v Tichomoří
 - držitel dvou Pulitzerových cen
- Nazí a mrtví* – protiválečný román s autobiografickými prvky
Americký sen, Katova píseň, Duch Děvky

William Styron (1925–2006)

- [stajrn], prozaik
 - účastník bojů v Tichomoří
 - nakladatelský redaktor, poté spisovatel z povolání
 - držitel Pulitzerovy ceny
 - autor tzv. jižanské prózy, ovlivněn Faulknerem
- Doznání Nata Turnera* – antirasistický román
- Sophiina volba* – psychologický román, příběh ženy, která je v Osvětimi nucena si vybrat mezi smrtí dcery a syna

Ken Kesey (1935–2001)

- považován za člena beatnické generace
- Vyhodíme ho z kola ven* – román z prostředí ústavu pro duševně choré

Robert Fulghum (* 1937)

- spisovatel, pastor, učitel kreslení, kytarista
- Všechno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce, Ach jo*, román *Drž mě pevně, miluj mě zlehka* – soubory optimistických povídek

John Irving (* 1942)

- spisovatel a držitel Oskara za scénář k filmu Pravidla moštárny
 - jeden z nejčtenějších autorů současnosti
 - byl univerzitním profesorem anglické literatury 19. století
 - pracoval také jako trenér zápasu, rozhodčí a sám soutěžil
- Pravidla moštárny* – román řešící problematiku potratů
- Modlitba za Owena Meanyho* – příběh o Meanym a jeho kamarádovi
- Pokus o záchrannu Čuřáka Sneeda* – soubor povídek
- Svět podle Garpa* – nejznámější Irvingův román o spisovateli

George R. R. Martin (* 1948)

- autor historických fantasy románů
- série *Píseň ledu a ohně*

Dan Brown (* 1964)

- autor thrillerů
- Andělé a démoni, Šifra mistra Leonarda, Inferno*

Další údaje o knize:

- dominantní slohový postup:

vyprávěcí

- vysvětlení názvu díla:

Bez peří – slovní spojení je zmíněno v jedné z povídek, nejde o nějaký výrazný motiv

- posouzení aktuálnosti díla:

Kniha je humorná a potřeba humoru je stále aktuální.

- pravděpodobný adresát:

Většina témat je obecně známých, průměrný čtenář pochopí, o čem autor píše. Autorův humor je poněkud specifický, ne každému sedne.

- zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:

Povídkový soubor *Bez peří* je druhou ze čtyř Allanových povídkových knih (1971 *Vyřídit si účty*, 1975 *Bez peří*, 1980 *Vedlejší příznaky*, 2007 *Čirá anarchie*). Česky vyšel v roce 1995.

- tematicky podobné dílo:

Kterákoli jiná Allanova povídková kniha.

- porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:

Není.